

ARVOSTELLUT KIRJAT

61 Eero Tarasti: *Eurooppa/Ehkä*. Athanor 2016. • Yrjö Sepänmaa

63 Edward Shorter (suom. Eila Salomaa): *Psykiatrian historia*. Into Kustannus 2019. • Aki Alanko

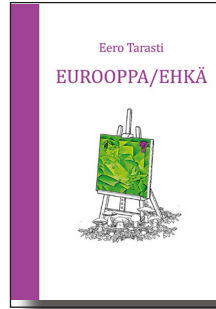
65 Tiina Piilola: *Kalevalan naiset*. S&S 2019. • Merja Leppälahti

66 Kari Raivio: *Näytön paikka. Tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö*. Gaudeamus 2019. • Mikko K. Heikkilä

68 Seppo Laaksonen: *Survey Methodology and Missing Data. Tools and Techniques for Practitioners*. Springer 2018. • Maria Valaste

69 Michael Tomasello: *Becoming Human. A Theory of Ontogeny*. The Belknap Press / Harvard University Press 2019. • Vesa Oittinen

71 Otto Latva: *Merihirviöt – merenneidosta mustekalaan*. John Nurmisen Säätiö 2019. • Mattias Tolvanen

Epäilyn, hävityksen ja toivon Eurooppa

Eero Tarasti: *Eurooppa/Ehkä*. Romaani. Athanor 2016.

Vinoviiva kirjan nimessä! Merkitseekö se näkyville jätettyjä nimi-vaihtoehtoja, vai tuoko se esiin pilkkua tai ajatusviivaa paremmin vaihtoehtoiset tulevaisuudet ja niihin sisältyvän epäilyksenkäisen toivon?

Eurooppa on edelleen, Euroopan unionista huolimatta, identiteetiltään hajanainen ja rajat etelässä ja idässä ovat tulkinnanvaraisia. Kahden maailmansodan rintamat, alueelliset konfliktit ja sisällissodat ovat muodostaneet jakolinjoja. Taustalla ovat olleet ideologiset näkemuserot, etniset ryhmittymiset ja taloudelliset jännitteet. Tähän maastoon sijoittuu Eero Tarastin, kansainvälisesti arvostetun semiootikon ja Helsingin yliopiston musiikkitieteen emeritusprofessorin, aateromaani *Eurooppa/Ehkä* (2016).

Romaani on Tarastin toinen. Ensimmäinen, *Professori Amfortasin salaisuus* (1995), oli määrittämättömään tulevaisuuteen sijoitettava kuvaus ”suuren katastrofin” jälkeisestä maailmasta. Eurooppa oli autoitunut ja jäänyt Amerikan takamaaksi, entinen Suomi

palautunut hajanaisten, luontais-taloudessa elävien ihmisryhmien linkolalaiseksi luontodylliiksi. *Eurooppa/Ehkä* näyttää kuvaavan aikaa juuri ennen tuota korkeakulttuurin tuhonnutta katastrofia.

Tarasti ottaa romaaneissaan visionaarin roolin. Tällaisella tieteen ja taiteen rajamailla liikkuvalla fiktiolla on merkityksensä taiteellisen tutkimuksen ja filosofisten dialogien kontekstissa. Kyse on tutkijan roolinvaihdon mahdollisuuksista ja tieteellisen toiminnan tulosten esittämisen vaihtoehtoisista muodoista.

Rooleja ja toimintakenttää näyttävän akateemisen uran tehneellä tutkija-pianisti-säveltäjä-kirjailijalla riittävän. Hän on ollut aktiivinen toimija tiedeseuroissa, joista hänelle läheisin on Suomen Semiotiikan Seura. Läheisiä ovat myös taiteidenvälisen tutkimuksen *Synteesi-lehti* ja uusimpana antiikin ja nykypäivän Kreikasta, eurooppalaisuuden alkulähteiltä, voimaa hakeva Academy of Cultural Heritages eli Kulttuuriperintöjen akatemia.

Tulivuoren juurella

Juoni- ja henkilötasolla *Eurooppa/Ehkä*-romaanissa kulkee tunteiden epävarmuus, ehkä: epärointi rakkaudessa – suostuako vai ei? Vastaus – ehkä – saadaan vasta viimeisillä riveillä. Ytimeltään teos on kuitenkin aatteiden, ideologioiden ja filosofioiden esitelyä ja vuoropuhelua. Taustaanäinä ovat monet kulttuurivaikutajat, poliitikot, kirjailijat ja filosofit, usein alkukielisin sitaatein. Keskustelijoiden oppineisuuden leima on vahva, mutta vaikka heistä monet ovat sivistyneistöön kuuluvia professoreja ja kenraaleja, he eivät oikein tunnu sisäistäneen sanomaansa. Tuosta oppineisuuden osoittamisen pakosta syntyy romaanin satiirinen vire, koska henkilöhahmot puhuvat auktoriteetteja lainaten omaansa vahvemman äänellä. Se on heidän snobismiaan, harvemmin sisäistettyä aatteiden dialogia.

Varttunutta polvea pitemmäle tähtää ja pääseeikin seurueen

nuoremman polven veljeskolmikko sekä heidän yhteinen ihastuksensa, päähenkilöksi kohoava Sandra (Aleksandra Bomoloff). Veljeksistä vanhin, Giorgio, edustaa ruumiinkulttuurista, Tullio tiedettä ja Paolo taidetta. Sandralla on taito havaita synestesiaa musiikin ja kuvataiteen välillä, siksi seitsensosaiseen maalausarjaan opotettu piilosanoma paljastuikin juuri hänen kyvyin.

Sandran viimeinen luovuuden näyttö on omaelämäkerrallisen romaanin käsikirjoitus, joka kylläkin tuntuu päätyvän sihteerinä toimivan kirjurin nimiin. Tullio voittaa filosofisella tutkielmalla Goncourt-palkinnon, tosin kuolleen veljensä työllä. Paolo säveltää maanisen epätoivoisesti Kalevala-aiheista kantaattia *Tuonelan joutsen*, jonka keskeinen osa on Eino Leinon ”Sudenkorentojen laulu” (julkaistu nuotitettuna romaanin liitteenä).

Eri puolilta Eurooppaa saapuvien sukulaisten vuosittainen tapaamispaikka on Villa Nevski, arvokas huvila Tohisoossa Virossa, Tallinnan lähellä. Seurueesta ja itse huvilasta henkii tšehovilainen pysähtyneisyys, vaikka aika on jo toisen maailmansodan alus, elokuu 1939. Myrskyn enteiltä suljetaan mieli ja silmät, vain ohimennen viitataan ”ruskeapaitaisiin univormunuorukaisiin”. Seuraava, viimeiseksi jäävä Viron-tapaaminen on miehitysaikaan, kun talo on hoitamattomana rapistunut ja puutarha villiintynyt, ihmiset muutuneet asenteiltaan ja persoonaltaan, maailman mullistukset hajottaneet joukon Pariisiin sekä Eurooppaa ulommaksi Brasiliaan ja Siperiaan.

Puhetta puheesta, sanoja sanoista

Ei yksin tapaamispaikka eikä vain seurueen vaalima muodollinen tapa- ja keskustelukuluttuuri luo romaanin henkeä. Teos alkaa 1800-luvun klassikoiden tapaan lukijan puhuttelulla, jossa kertoja vetää lukijan, ”lukijamme”, kumppanikseen puhumalla ”tarinastam-

me”, viittaa kaikkietävän (mutta ei kaikkea sanovan) kertojan statukseensa ja myöhemmin noin vain jättää välillä seurueen omilleen, kertomuksensa kesken. Siinä Sandra-vanhus puhuu yksinään nauhalle itsensä kolmannen persoonan henkilöksi etäännyttäen. Jarru (Jari Jalonen), työtön matkatoimistovirkailija, litteroi ja korjaa muistelukerronnan epäuskottavan valmiin oloiseksi romaanikäsitteiksi.

Tarastin romaani rakentuu näistä kymmenien ja satojen sivujen mittaisista fiktiivisistä lainoista ja niihin opotetuista ”oikeista” sitaateista ja tekstioitteista. Kertomus siirtyy Virossa Pariisiin ja Brasiliasta Siperiaan 2000-luvun alkuun sijoittuvien välisoittojen kautta. Eläytyvä lukija palautetaan näillä väliintuloilla hetkeksi nykyaikaan, mutta tulee pian vedetyksi takaisin menneen maailman tapahtumiin. Henkilökuvat syvenevät alun karikatyyreistä ymmärrystä ja myötätuntoa, mutta myös säälliä ja inhoakin herättäviksi.

Yhtä lailla kuin myötäilee filosofien ajatuksenkulkuja, romaani mukautuu tyylihin. Tšehovia ilmapiiirin ja keskustelukuluttuurin kuvauksissa, Proustia *Kadonnutta aikaa etsimässä* -henkisessä menneen etsinnässä ja sen palautumisessa moniaistisina kuvina, Ecoa ylinokkelissa juonenkäännteissä.

Kaksi aikaa ja ajattelutapaa kohtaa: nykyajan nuoria aikuisia edustavan Jarrun ja muistojaan uudelleen elävän vanhan Sandran. Korkea ja matala, järjestyneet ja sekainen elämänpääri – joilla aluksi ja ensi katsomalta ei ole mitään yhteistä – kohtaavat ja syntyvät yhteinen ymmärrys, ehkä. Samaan ehkä-onnelliseen loppuun näyttävät päätyvän molempien päähenkilöiden rakkaustarinatkin.

Akateemista hyvässä ja pahassa

Entä Eurooppa? ”Tähän se meidän Eurooppa joutui sitten”, todetaan alistuneesti. Mennyt aika on joka tapauksessa peruuttamattomasti ohi. Huvilan keskusteluryh-

mä on haihtunut vanhan Sandran kuvitelmaksi ja houreiksi, Jarrun ryhmästä ei ole johtajansa aidosta sivistyspyrkimyksistä huolimatta pohtimaan edessä olevia pakolaisvirtoja, islamin mukana palaavaa uskonnollisuutta, monikulttuurisuuden haasteita tai ääri-ideologioiden nousua. Siinä tuntuu sama etäisyys ympäröivään todellisuuteen kuin huvilan keskustelijoilla, kun elettiin 1800-luvun idylliä vielä ennen toista maailmansotaa.

Tarastin romaani jos mikäkin on akateeminen. Se toteuttaa kirjallisuudentutkimuksessa käsiteltäviä rakennekaavoja samalla, kun se tavan takaa muistuttaa olevansa kielellinen rakennelma. Se analysoi musiikkia ja pohtii sävellystyön ja yleisemmin taiteellisen luomisen kysymyksiä. Se käsittelee kuvataiteita ja taiteidenvälisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Se sisältää pienen antologian verran filosofian klassikoiden ajatelmia, traktatteja ja tekstimukaelmia.

Akateemisuuteen liitetään usein kuivuuden mielikuva. Yllättävästi tämä 700-sivuinen, teemoiltaan raskas teos jaksaa pitää mielenkiinnon yllä, kiskoo lukijaansa eteenpäin katsomaan, mitä sivua kääntäessä tulee vastaan. Juuri näin, kahdella tasolla, luki- ja elää – sanoja, rivejä ja kappaleita seuraten, mutta samalla niiden luomia tapahtumia myötäeläen.

Näkykö Eero Tarastin rivienvälinen viite rooliinsa sepittäjänä ja impressaarina – tai professori Amfortasin oloisena arkkisemiootikkona – seuraavassa sivuhenkilön metafiktivisessä repliikissä: ”Ja jos se teksti on vielä kesken eräinen, niin kyllä me tiedetään yksi, joka sen laittaa kuntoon.”

YRJÖ SEPÄNMAA

Kirjoittaja on Itä-Suomen yliopiston ympäristöestetiikan emeritusprofessori.